

**ПСИХОФОНОСЕМАНТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СОНОРНИХ
ЗВУКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ПОЛЬСЬКОЇ МОВ
(експериментальне дослідження)**

Марія Дружинець

*Одеський національний університет імені І. І. Мечникова;
65058, м. Одеса, Французький бульвар, 24/26;
e-mail: mriiad68@gmail.com*

Стаття присвячена актуальному й новому напрямку в мовознавчій науці – вивченню фонетичного змісту сонорних звуків та їх кольорових асоціацій.

***Мета розвідки:** встановити психофоносемантику українських і польських сонорних звуків та в зіставному аспекті з'ясувати їх специфіку.*

*У дослідженні використано такі **методи:** аналіз і синтез, індукція та дедукція, зіставний, анкетування, соціолінгвістичний та кількісний аналізи, вільний та цілеспрямований асоціативний експерименти. Основа дослідження – психометричний метод вивчення символічного значення звуків мовлення, метод семантичного диференціала Ч.Осгуда.*

На основі експериментів комплексно досліджено кольорову гаму українських і польських сонорних звуків, їх фоносемантику та доведено помітний зв'язок між ними, а також підтверджено вплив на них артикуляційно-акустичних особливостей: поганий, грубий, темний, сумний, злий [р] забарвлений у чорний колір, а гарний, світлий, ніжний, веселий, гучний [л'] – у жовтий; гарний, малий, ніжний, світлий, слабкий, гарячий, швидкий, гучний, добрий, веселий [п'] – у білий; а поганий, великий, ніжний, світлий, сильний, холодний, швидкий, сумний, гучний, злий [r] – у чорний.

При зіставленні українських і польських сонорних найбільша кількість характеристик збігається для звуків [н'], [п'], а найменша – для звуків [й], [j]. Серед українських сонорних найбільша кількість значень збігається для звуків [н] і [н'], [л] і [л'] та [в] і [й], серед польських сонорних – для звуків [l] і [l']. Кольорове забарвлення українських та польських сонорних ідентичне, тільки польський [п'] – білий, а український [п'] – фіолетовий.

Українські та польські сонорні характеризуються багатим фонетичним значенням та яскравим кольоровим спектром. Психофоносемантика українських і польських сонорних представляє універсальну (національну) лінгвокартину, яка є специфічною в кожній із мов, оскільки містить свій набір семантичних характеристик звука.

Ключові слова: психофоносемантика, українські сонорні звуки, польські сонорні звуки, фонетичний зміст, кольорові асоціації звуків, артикуляційно-акустичні особливості звуків.

Постановка проблеми. Щонайменші фонетичні зміни продукують щонайбільші зміни у мовному стрижні, окремі фонологічні інтервенції впливають на характер артикуляційної бази, а отже, за фонетичною своєрідністю криється онтологічна буттєва природа самої мови. Саме тому в сучасних фонетичних студіюваннях на перший план висуваються поняття фонетичного значення, семантики звуків, звуко-кольорових асоціацій, якій створюють своєрідну базу оригінальності та неповторності національної мовної картини світу, формують глибинну матрицю специфічного породження й сприйняття мовлення на рівні його звукових презентацій.

Фонетичне значення є новим аспектом семантики звуків – це проблема, про яку так часто сперечаються мовознавці та філософи. На думку В. Левицького, фонетична вмотивованість слова є позитивним відношенням (відповідністю) між його звуковою оболонкою і значенням [Левицький 1972, с. 26]. Змістовність звукової форми слова розглядалась як лінгвістичний факт у низці загальних семантичних проблем і питань, пов'язаних з виникненням мови. В експериментальному напрямку феномен звукового символізму розглядається в рамках мовних реакцій носіїв мови і як психічне явище, що має синтетичну основу.

Звуки голосні, приголосні самі по собі, окремо взяті, викликають якісь незвукові уявлення. Фонетичне значення звуків не може бути розтлумачено окремим носієм мови. Звуки ми оцінимо за допомогою різних ознак, тому що саме цей шлях дозволив не тільки виявити у звуках якусь змістовність, але й буквально виміряти ці тонкі, майже не усвідомлені нами властивості звука [Левицький 1973, с. 36]. Виявлення фонетичного значення може здійснюватися лише за допомогою спеціальної реєстрації певного роду мовних реакцій багатьох носіїв мови.

Згідно з теорією О. Царука українська мова наближена до польської (належачи до «антської підгрупи») [Царук 1998, с. 285], тому простежимо звуко-кольорові асоціації та фонетичний зміст українських і польських сонорних. В українській мові дев'ять сонорних [в], [м], [л], [л'], [н], [н'], [р], [р'], [j], у польській мові вісім сонорних [m], [n], [r], [l], [l'], [m'], [n'] і [j]. На відміну від української мови, в польській мові звук [в] не є сонорним [Войцева 2007:39]. Для зіставного аспекту вибрано сонорні польської та української мов, оскільки вони мають більше схожих ознак, ніж відмінних. Головними класифікаційними ознаками сонорних обох мов є місце творення, спосіб творення, твердість / м'якість.

Мета розвідки: на основі експериментальних даних виявити фонетичний зміст та звуко-кольорові асоціації українських і польських со-

норних звуків та в зіставному аспекті з'ясувати їх специфіку. **Предметом дослідження** є психофонетичний аспект, що передбачає експериментальну верифікацію фонетичного змісту та кольорових асоціацій українських і польських сонорних ([в, м, н, н', р, р', й, л, л']; [m, m', n, n', r, l, l', j]), залучених для увиразнення специфіки досліджуваних звуків.

Із **загальнонаукових** методів у дослідженні використовуються *аналіз і синтез, індукція* (для вивчення від психофоносемантики окремого звука до груп звуків за їх складовими функціями); *дедукція* (для визначення фонетичного змісту та кольорових асоціацій окремо кожного звука), *кількісний аналіз* (для визначення фонетичного змісту й асоціативних характеристик звуків на основі кількісного фактора). У межах **спеціальних лінгвістичних методів** залучено *зіставний* (для зіставлення особливостей фонетичного змісту та кольорової гами звуків з урахуванням класифікаційних ознак конкретної мови).

З-поміж інших соціолінгвістичних методів залучено *методи анкетування* (для визначення психофоносемантики сонорних української та польської мов) та **соціолінгвістичний аналіз** (опрацювання результатів анкетування). **Експериментальною** основою нашого дослідження став психометричний метод вивчення символічного значення звуків мовлення. Також послуговувалися методом семантичного диференціала Ч. Осгуда (оцінювання звуків за антонімічними ознаками); *вільним асоціативним експериментом* (для визначення фонетичного значення звука та кольорової характеристики), *цілеспрямованим асоціативним експериментом* (для визначення кольорових асоціацій шляхом вибору однозначних співвіднесень і безпосереднього співвіднесення звука з кольором).

Аналіз досліджень проблеми. Ідея про звуко-кольорову картину світу, про те, що звуки мови змістовні самі по собі і їхній зміст пов'язаний зі значеннями слів, простежується протягом усієї історії лінгвістики. Так, проблема звука і значення цікавила Св. Августина, Фому Аквінського, Ж. Руссо, Р. Декарта. Особливій ролі звуків приділено значну увагу в працях В. Гумбольта, Ж. Вандрієса. Звукосимволізм займає значне місце в дослідженнях Р. Пейджета, А. Йоханнессона, Г. Ревеса. Теорії звукосимволізму розглядали М. Балаш, Н.Канкія, О.Клименко. Явище фоносемантизму вивчали М. Бентлі, М. Вертхаймер, Р. Векотт, В. Кушнерик, Л. Комарницька, О. Найдеш. Існування внутрішнього зв'язку між звуками та значеннями в мові намагалися довести й американські та канадські науковці А. Блек, Р. Браун, Дж. Вайс, А. Горовіц, М. Майрон, Р. Наттел, С. Ньюмен, Е. Сепір, І. Тейлор, С. Цуру тощо. У Європі вивченню звукосимволізму присвячено праці М. Вандрушка, Г. Вернера, А. Зіберера, Г. Кронассера, Х. Марчанда, Г. Мюллера, С. Ульмана, Дж. Р. Ферса. Теорію звукосимволізму розглядав В. Левицький. Учений, досліджуючи інтернаціональний характер звукосимволізму, вивчав символічні властивості голосних і 12 приголосних молдавської,

української мови й мови окупанта [Левицький 1973, с. 48]). Звукочольорові зіставлення простежували А.Рембо, а також А. Шлегель, Рене де Гіль.

Виклад основного матеріалу. Асоціативно-образне сприйняття звуків через механізми синестезії дає змогу сприймати різноманітні відчуття. Синестезія (грец. одночасне відчуття) у мові – вираження в мовній систематичній фізіологічній асоціації між даними різних видів відчуттів [Українська мова. Енциклопедія 2000: 538]. Вона є феноменом сприйняття, який полягає в тому, що враження, яке відповідає такому подразнику і специфічне для певного органу відчуття, супроводжується іншим, додатковим відчуттям чи образом, часто характерним для іншої модальності [Найдеш 2000:52]. Експеримент для визначення фонетичного значення, кольорової гами сонорних звуків української та польської мов ще раз засвідчив, що найважливіші компоненти психофізіологічної основи звуків – це синестезія, це виникнення у людини відчуття не лише в чуттєвому органі, на який діє подразник.

Респонденти експерименту – студенти (100 осіб) українського відділення філологічного факультету ОНУ імені І. І. Мечникова (2023). Їм по черзі називалися сонорні звуки української мови та пари класифікаційних ознак до них. Всього подавалося 10 пар ознак: *гарний – поганий; великий – малий; ніжний – грубий; світлий – темний; сильний – слабкий; гарячий – холодний; швидкий – повільний; веселий – сумний; гучний – тихий; добрий – злий*. 100 інформантів гуманітарної сфери м. Тичи, Шльонське воєводство (Польща) визначали в такий же спосіб фонетичний зміст польських сонорних звуків: вибирали з десяти антонімічних пар прикметників «ładny / brzydki»; «duży / mały»; «ładogodny / nietaktowny»; «jasny / ciemny»; «silny / słaby»; «gorący / zimny»; «szybki / wolny»; «wesoly / smutny»; «głośny / cichy»; «dobry / zły».

Мета експерименту – дослідити асоціативно-символічне значення сонорних звуків за шкалою «сили» («сильний» – «слабкий»), «активності» («швидкий» – «повільний»); «оцінки» («гарний» – «поганий») тощо та простежити динаміку символічно-звукового значення у рамках національно-специфічних особливостей їхнього звучання та виявити спільні і відмінні особливості з боку фонетичного значення сонорних цих двох слов'янських мов. *Завдання* експерименту: встановити значущість символічного потенціалу кожного сонорного звука у польській та українській мовах та їх взаємозв'язок між звуковою і смисловою властивостями; ідентифікувати лексичний каркас сонорних та визначити їхні специфічні, індивідуальні характеристики; порівняти фонетичне значення сонорних української та польської мов; порівняти фонетичне значення сонорних української мови за м'якістю /твердістю, за способом і місцем творення.

Звуки називались швидко, щоб респонденти не почали шукати логічне обґрунтування своїх рішень, наприклад, згадувати слова з тим зву-

ком, який оцінюється (так само проводили експеримент у польській групі). Респонденти записували по черзі звуки і підбирали їм ознаки, зокрема одну з кожної наведеної вище антонімічної пари.

При опрацюванні експериментальних анкет визначили двадцять фонетичних значень кожного сонорного у відсотках, з антонімічної пари вибиралося те значення, у якого більший відсоток вибору респондентами.

Інформанти визначили психофоносемантику українських і польських сонорних звуків так:

Український звук [м] гарним вважають 60 % респондентів, поганим – 40 %, великим – 94 %, малим – 6 %, ніжним – 34 %, грубим – 66 %, світлим – 44 %, темним – 56 %, сильним – 70 %, слабким – 30 %, гарячим – 36 %, холодним – 64 %, швидким – 12 %, повільним – 88 %, веселим – 22 %, сумним – 78 %, гучним 42 %, тихим – 58 %, добрим – 28 %, злим – 72 % (Табл. 1). Отже, український звук [м] – гарний, великий, грубий, темний, сильний, холодний, повільний, сумний, тихий, злий. Польський звук [m] гарним вважають 88% респондентів, поганим – 12 %, великим – 84 %, малим – 16 %, ніжним – 24 %, грубим – 76 %, світлим – 48 %, темним – 52 %, сильним – 78 %, слабким – 22 %, гарячим – 44 %, холодним – 56 %, швидким – 68 %, повільним – 32 %, веселим – 16 %, сумним – 84 %, гучним – 74 %, тихим – 26%, добрим – 42 %, злим – 58 % (Табл. 2). Отже, звук [m] – гарний, великий, грубий, темний, сильний, холодний, швидкий, сумний, гучний, злий. Експеримент засвідчив, що сонорні [м], [m] – гарні, великі, грубі, темні, сильні, холодні, сумні, злі, але український [м] – гарний, повільний, тихий, добрий, а польський [m] – поганий, швидкий, гучний, злий.

Український сонорний [н] гарним вважають 72 % респондентів, поганим – 28 %, великим – 40 %, малим – 60 %, ніжним – 52 %, грубим – 48 %, світлим – 26 %, темним – 74 %, сильним – 72 %, слабким – 24 %, гарячим – 62 %, холодним – 38 %, швидким – 72 %, повільним – 28 %, веселим – 20 %, сумним – 80 %, гучним – 12 %, тихим – 88 %, добрим – 76 %, злим – 24 % (Табл. 1). Отже, український звук [н] – гарний, малий, ніжний, темний, сильний, холодний, повільний, сумний, тихий, добрий. Польський звук [n] гарним вважають 22 % респондентів, поганим – 78 %, великим – 30 %, малим – 70 %, ніжним – 96 %, грубим – 4 %, світлим – 86 %, темним – 14 %, сильним – 44 %, слабким – 56 %, гарячим – 52 %, холодним – 48 %, швидким – 38 %, повільним – 62%, веселим – 64%, сумним – 36 %, гучним – 32 %, тихим – 68 %, добрим – 74 %, злим – 26 % (Табл. 2). Отже, звук [n] – поганий, малий, ніжний, світлий, слабкий, гарячий, повільний, веселий, тихий, добрий. Сонорні [н], [n] – малі, ніжні, повільні, тихі, добрі, але український [н] – гарний, темний, сильний, холодний, сумний, а польський сонорний [n] – поганий, світлий, слабкий, гарячий, веселий.

Український сонорний звук [н'] гарним вважають 54 % респондентів, поганим – 46 %, великим – 38 %, малим – 62 %, ніжним – 72 %, грубим – 28 %, світлим – 58 %, темним – 42 %, сильним – 34 %, слабким – 66 %, гарячим – 88 %, холодним – 12 %, швидким – 90%, повільним – 10 %, веселим – 54 %, сумним – 46 %, гучним – 38 %, тихим – 62 %, добрим – 88 %, злим – 12 % (Табл. 1). Отже, український сонорний звук [н'] – гарний, малий, ніжний, світлий, слабкий, гарячий, швидкий, веселий, тихий, добрий. Польський звук [n'] гарним вважає 82% респондентів, поганим – 18%, великим – 36%, малим – 64%, ніжним – 80%, грубим – 20%, світлим – 52%, темним – 48%, сильним – 38%, слабким – 62%, гарячим – 66%, холодним – 34%, швидким – 96%, повільним – 4 %, веселим – 70 %, сумним – 30%, гучним – 64 %, тихим – 36 %, добрим – 88 %, злим – 12 % (Табл. 2). Отже, звук [n'] – гарний, малий, ніжний, світлий, слабкий, гарячий, швидкий, гучний, добрий, веселий. Для українського і польського сонорного [н'] характерні такі ознаки: гарний, малий, ніжний, швидкий, світлий, слабкий, гарячий, добрий, веселий, але український звук [н'] – тихий, а польський [n'] – гучний.

Український сонорний звук [р] гарним вважають 22 % респондентів, поганим – 78%, великим – 54 %, малим – 6 %, ніжним – 66 %, грубим – 34%, світлим – 28%, темним – 72 %, сильним – 62 %, слабким – 38 %, гарячим – 56 %, холодним – 44 %, швидким – 70 %, повільним – 30 %, веселим – 12 %, сумним – 88 %, гучним – 84 %, тихим – 16 %, добрим – 28 %, злим – 72 % (Табл. 1). Отже, український сонорний звук [р] – поганий, великий, грубий, темний, сильний, гарячий, швидкий, сумний, гучний, злий. Польський звук [r] гарним вважають 12 % респондентів, поганим – 88 %, великим – 74 %, малим – 26 %, ніжним – 58 %, грубим – 42 %, світлим – 94 %, темним – 6 %, сильним – 88 %, слабким – 12 %, гарячим – 38 %, холодним – 62 %, швидким – 64 %, повільним – 36 %, веселим – 46%, сумним – 54 %, гучним – 70 %, тихим – 30 %, добрим – 30 %, злим – 70 % (Табл. 2). Отже, звук [r] – поганий, великий, ніжний, світлий, сильний, холодний, швидкий, сумний, гучний, злий. Сонорні [р], [r] – погані, великі, сильні, швидкі, сумні, гучні, злі, але український [р] – грубий, темний, гарячий, а польський [r] – ніжний, світлий, холодний.

Український сонорний звук [р'] гарним вважають 70 % респондентів, поганим – 30 %, великим – 26 %, малим – 74 %, ніжним – 64 %, грубим – 36 %, світлим – 96 %, темним – 4 %, сильним – 56 %, слабким – 44 %, гарячим – 62 %, холодним – 38 %, швидким – 52 %, повільним – 48 %, веселим – 70 %, сумним – 30 %, гучним – 84 %, тихим – 16%, добрим – 82 %, злим – 18 % (Табл. 1). Отже, український сонорний [р'] – гарний, малий, ніжний, світлий, сильний, гарячий, швидкий, веселий, гучний, добрий.

Український [л] гарним вважають 96 % респондентів, поганим – 4 %, великим – 64 %, малим – 36 %, ніжним – 92 %, грубим – 8 %, світ-

лим – 62 %, темним – 38 %, сильним – 52 %, слабким – 48 %, гарячим – 34 %, холодним – 66 %, швидким – 74 %, повільним – 26 %, веселим – 62 %, сумним – 38 %, гучним – 72 %, тихим – 28 %, добрим – 94 %, злим – 6 % (Табл. 1). Отже, український [л] – *гарний, великий, ніжний, світлий, холодний, швидкий, сильний, веселий, гучний, добрий*. Польський звук [l] гарним вважають 54% респондентів, поганим – 46 %, великим – 86 %, малим – 14 %, ніжним – 62 %, грубим – 38 %, світлим – 84 %, темним – 16 %, сильним – 74 %, слабким – 26 %, гарячим – 88 %, холодним – 12 %, швидким – 76 %, повільним – 24 %, веселим – 44 %, сумним – 56 %, гучним – 28 %, тихим – 72 %, добрим – 62 %, злим – 38 % (Табл. 2). Отже, звук [l] – *гарний, великий, ніжний, світлий, сильний, гарячий, швидкий, сумний, тихий, добрий*. Сонорні [л], [l] – *гарні, великі, ніжні, світлі, сильні, швидкі, добрі*, але український [л] – *холодний, веселий, гучний*, а польський сонорний [l] – *гарячий, сумний, тихий*.

Український звук [л'] гарним вважають 78 % респондентів, поганим – 22 %, великим – 12 %, малим – 88 %, ніжним – 68 %, грубим – 32 %, світлим – 76 %, темним – 24 %, сильним – 40 %, слабким – 60 %, гарячим – 96 %, холодним – 4 %, швидким – 38 %, повільним – 62 %, веселим – 56 %, сумним – 44 %, гучним – 74 %, тихим – 26 %, добрим – 32 %, злим – 68 % (Табл. 1). Отже, український [л'] – *гарний, малий, ніжний, світлий, слабкий, гарячий, повільний, веселий, гучний, злий*. Польський звук [l'] гарним вважають 70% респондентів, поганим – 30%, великим – 20 %, малим – 80 %, ніжним – 72 %, грубим – 24 %, світлим – 92 %, темним – 8 %, сильним – 34 %, слабким – 66 %, гарячим – 72 %, холодним – 28 %, швидким – 56 %, повільним – 44 %, веселим – 90 %, сумним – 10 %, гучним – 44 %, тихим – 56 %, добрим – 66 %, злим – 34 % (Табл. 2). Отже, польський звук [l'] – *гарний, малий, ніжний, світлий, слабкий, гарячий, швидкий, веселий, тихий, добрий*. Сонорні [л'], [l'] – *гарні, малі, ніжні, світлі, слабкі, гарячі, веселі*, але український [л'] – *повільний, гучний, злий*, а польський [l'] – *швидкий, тихий, добрий*.

Український сонорний [й] гарним вважають 26 % респондентів, поганим – 74 %, великим – 30 %, малим – 70 %, ніжним – 18 %, грубим – 82 %, світлим – 44 %, темним – 56 %, сильним – 46 %, слабким – 54 %, гарячим – 34 %, холодним – 66 %, швидким – 70 %, повільним – 30 %, веселим – 28 %, сумним – 72 %, гучним – 52 %, тихим – 48 %, добрим – 88 %, злим – 12 % (Табл. 1). Отже, український [й] – *поганий, малий, грубий, темний, слабкий, холодний, швидкий, сумний, гучний, добрий*. Польський звук [j] гарним вважає 42 % респондентів, поганим – 58 %, великим – 64 %, малим – 36 %, ніжним – 86 %, грубим – 14 %, світлим – 80 %, темним – 20 %, сильним – 40 %, слабким – 60 %, гарячим – 88 %, холодним – 12 %, швидким – 26 %, повільним – 74 %, веселим – 34 %, сумним – 66 %, гучним – 46 %, тихим – 54 %, добрим – 70 %, злим – 30 % (Табл. 2). Отже, польський звук [j] – *поганий, великий, ніжний*,

світлий, слабкий, гарячий, повільний, сумний, тихий, добрий. Сонорні [й], [j] – *погані, слабкі, сумні, добрі*, але український [j] – *малий, грубий, темний, холодний, швидкий, гучний*, а польський – *великий, ніжний, світлий, гарячий, повільний, тихий* [Дружинець 2012, с. 172].

Український сонорний звук [в] гарним вважають 58 % респондентів, поганим – 42%, великим – 62%, малим – 38%, ніжним – 34%, грубим – 66%, світлим – 72%, темним – 28%, сильним – 58 %, слабким – 42 %, гарячим – 94 %, холодним – 6 %, швидким – 76 %, повільним – 24 %, веселим – 58 %, сумним – 42 %, гучним – 16 %, тихим – 84 %, добрим – 66 %, злим – 34 % (Табл. 1). Отже, *український звук [в] – гарний, великий, грубий, світлий, сильний, гарячий, швидкий, веселий, тихий, добрий.*

Табл. 1. Фонетичне значення українських сонорних звуків

<i>Звуки</i> <i>Ознаки</i>	[м]	[л]	[н]	[р]	[j]	[л']	[р']	[н']	[в]
Гарний	60 %	96 %	72 %	22 %	26%	78 %	70 %	54 %	58 %
Поганий	40 %	4 %	28 %	78 %	74%	22 %	30 %	46 %	42 %
Великий	94 %	64 %	40 %	94 %	30%	12 %	26 %	38 %	62 %
Малий	6 %	36 %	60 %	6 %	70%	88 %	74 %	62 %	38 %
Ніжний	34 %	92 %	52 %	34 %	18%	68 %	64 %	72 %	34 %
Грубий	66 %	8 %	48 %	66 %	82%	32 %	36 %	28 %	66 %
Світлий	44 %	62 %	26 %	28 %	44%	76 %	96 %	58 %	72 %
Темний	56 %	38 %	74 %	72 %	56%	24 %	4 %	42 %	28 %
Сильний	70 %	52 %	76 %	62 %	46%	40 %	56 %	34 %	58 %
Слабкий	30 %	48 %	24 %	38 %	54%	60 %	44 %	66 %	42 %
Гарячий	36 %	34 %	38 %	56 %	34%	96 %	62 %	88 %	94 %
Холодний	64 %	66 %	62 %	44 %	66%	4 %	38 %	12 %	6 %
Швидкий	12 %	74 %	72 %	70 %	70%	38 %	52 %	90 %	76 %
Повільний	88 %	26 %	28 %	30 %	30%	62 %	48 %	10 %	24 %
Веселий	22 %	62 %	20 %	12 %	28%	56 %	70 %	54 %	58 %
Сумний	78 %	38 %	80 %	88 %	72%	44 %	30 %	46 %	42 %
Гучний	42 %	72 %	12 %	84 %	52%	74 %	80 %	38 %	16 %
Тихий	58 %	28 %	88 %	16 %	48%	26 %	20 %	62 %	84 %
Добрий	28 %	94 %	76 %	28 %	88%	32 %	82 %	88 %	66 %
Злий	72 %	6 %	24 %	72 %	12%	68 %	18 %	12 %	34 %

Польський звук [m'] гарним вважають 54 % респондентів, поганим – 46 %, великим – 28 %, малим – 72 %, ніжним – 90 %, грубим – 10 %, світлим – 66 %, темним – 34 %, сильним – 30 %, слабким – 70 %, гарячим – 84 %, холодним – 16 %, швидким – 26 %, повільним – 74 %, веселим – 62 %, сумним – 38 %, гучним – 24 %, тихим – 76 %, добрим –

58 %, злим – 42 % (Табл. 2). Отже, звук [m'] гарний, малий, ніжний, світлий, слабкий, гарячий, повільний, веселий, тихий, добрий.

Табл. 2. Фонетичне значення сонорних звуків польської мови

<i>Звуки</i> <i>Ознаки</i>	[m]	[m']	[n]	[n']	[r]	[l]	[l']	[j]
Гарний	88%	54%	22%	82%	12%	54%	70%	42%
Поганий	12%	46%	78%	18%	88%	46%	30%	58%
Великий	84%	28%	30%	36%	74%	86%	20%	64%
Малий	16%	72%	70%	64%	26%	14%	80%	36%
Ніжний	54%	90%	96%	80%	58%	62%	76%	86%
Грубий	46%	10%	4%	20%	42%	38%	24%	14%
Світлий	48%	66%	86%	52%	94%	84%	92%	80%
Темний	52%	34%	14%	48%	6%	16%	8%	20%
Сильний	78%	30%	44%	38%	88%	74%	34%	40%
Слабкий	22%	70%	56%	62%	12%	26%	66%	60%
Гарячий	44%	84%	52%	66%	38%	88%	72%	88%
Холодний	56%	16%	48%	34%	62%	12%	28%	12%
Швидкий	68%	26%	38%	96%	64%	76%	56%	26%
Повільний	32%	74%	62%	4%	36%	24%	44%	74%
Веселий	16%	62%	64%	70%	46%	44%	90%	34%
Сумний	84%	38%	36%	30%	54%	56%	10%	66%
Гучний	74%	24%	32%	64%	70%	28%	44%	46%
Тихий	26%	76%	68%	36%	30%	72%	56%	54%
Добрий	42%	58%	74%	88%	30%	62%	66%	70%
Злий	58%	42%	26%	12%	70%	38%	34%	30%

І. Фаріон вважає, що в кожній мові, залежно від артикуляції звука, за ним закріплений спектр можливої інформації [Фаріон 2007, с. 24], і з цим, безперечно, погоджуємось. Коли ми зіставили українські і польські сонорні, то зафіксували, що найбільша кількість однакових характеристик у звуків [n'], [n'] – 9 ознак: *гарний, малий, ніжний, швидкий, світлий, слабкий, гарячий, добрий, веселий*, а найменша – для звуків [й], [j] – 4 ознаки: *поганий, слабкий, сумний і добрий*. Якщо порівняти м'які та тверді українські сонорні [n] і [n'], то бачимо, що спільними для них є ознаки: *гарний, малий, ніжний, тихий, добрий*; для звуків [л] і [л'] – *гарний, ніжний, світлий, веселий, гучний*; для звуків [р] і [р'] – *сильний, гарячий, швидкий, гучний*. Для українських губних сонорних [в] і [м] спільними значеннями є *гарний, великий, грубий, сильний, тихий*; для щілинних [в] і [й] – *грубий, швидкий, добрий*; для зімкнено-носових [м], [н], [н'] – *гарний, тихий*. Серед українських сонорних найбільша кількість значень

збігається для звуків [н] і [н'], [л] і [л'] та [в] і [j] – 5 значень, а для передньоязикових [л], [л'], [н], [н'], [р], [р'] взагалі не збігається жодна ознака. При порівнянні польських звуків зафіксовано, що для звуків [l], і [l'] спільними є 6 ознак; для звуків [n] і [n'] – 5 ознак; для звуків [m] і [m'] спільною є лише 1 ознака; для передньоязикових [n], [l], [l'], [r] – 2 ознаки, а для зімкнено-щілинних [m], [m'], [n], [n'], [l], [l'], [r], [j] не збігається жодна ознака. Серед польських сонорних найбільша кількість значень збігається для звуків [l] і [l'] – 6 значень, а для зімкнено-щілинних [m], [m'], [n], [n'], [l], [l'], [r], [j] не збігається жодна ознака.

Ці ж 100 інформантів-студентів спеціальності «Українська мова та література» філологічного факультету ОНУ імені І.І. Мечникова стали учасниками трьох наступних експериментів і визначили кольорову гаму українських твердих і м'яких сонорних. Водночас ці ж 100 інформантів (молодь гуманітарної сфери м. Тичи, Шльонське воєводство, Польща (Tychy, wojewodztwo Slaskie, Poland)) стали учасниками аналогічних трьох експериментів та теж визначили кольорову гаму твердих і м'яких польських сонорних. Мета експерименту – з'ясувати кольорові асоціації сонорних звуків української ([м], [н], [н'], [р], [р'], [й], [л], [л']), [в] та польської ([m], [m'], [n], [n'], [l], [l'], [r], [j]) мов. При опрацюванні результатів трьох експериментів виявилось, що їх дані збігаються. Так, український сонорний звук [в] респонденти визначили як білий, [м] – червоний, [н] – коричневий, [л] – блакитний, [р] – чорний, [й] – зелений, [н'] – фіолетовий, [л'] – жовтий, [р'] – синій; польський звук [m] – червоний, [n] – коричневий, [r] – чорний, [l] – блакитний, [l'] – жовтий, [m'] – синій, [n'] – білий, [j] – зелений. Кольорове забарвлення українських та польських сонорних ідентичне, тільки польський [n'] – білий, а український [н'] – фіолетовий.

Помітний зв'язок між фонетичним значенням звуків та артикуляційно-акустичною характеристикою, між фоносемантичними та кольоровими асоціаціями сонорних. Зокрема, *поганий, грубий, темний, сумний, злий* [р] забарвлений у чорний колір; *гарний, світлий, ніжний, веселий, гучний* [л'] – у жовтий; *гарний, малий, ніжний, світлий, слабкий, гарячий, швидкий, гучний, добрий, веселий* [n'] – у білий; *поганий, великий, ніжний, світлий, сильний, холодний, швидкий, сумний, гучний, злий* [r] – у чорний.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Таким чином, український звук [м] респонденти визначили як гарний, великий, грубий, темний, сильний, холодний, повільний, сумний, тихий, злий, червоного кольору; [н'] – гарний, малий, ніжний, світлий, слабкий, гарячий, швидкий, веселий, тихий, добрий, фіолетового кольору; [р] – поганий, великий, грубий, темний, сильний, гарячий, швидкий, сумний, гучний, злий, чорного кольору; [р'] – гарний, малий, ніжний, світлий, сильний, гарячий, швидкий, веселий, гучний, добрий, синього кольору; [л] –

гарний, великий, ніжний, світлий, холодний, швидкий, сильний, веселий, гучний, добрий, блакитного кольору; [л'] – гарний, малий, ніжний, світлий, слабкий, гарячий, повільний, веселий, гучний, злий, жовтого кольору; [в] – гарний, великий, грубий, світлий, сильний, гарячий, швидкий, веселий, тихий, добрий, білого кольору; [й] – поганий, малий, грубий, темний, слабкий, холодний, швидкий, сумний, гучний, добрий, зеленого кольору.

Польський звук [m] респонденти визначили як гарний, великий, грубий, темний, сильний, холодний, швидкий, сумний, гучний, злий, червоний; звук [n] – поганий, малий, ніжний, світлий, слабкий, гарячий, повільний, веселий, тихий, добрий, коричневий; звук [n'] – гарний, малий, ніжний, світлий, слабкий, гарячий, швидкий, гучний, добрий, веселий, білий; звук [r] – поганий, великий, ніжний, світлий, сильний, холодний, швидкий, сумний, гучний, злий, чорний; звук [l] – гарний, великий, ніжний, світлий, сильний, гарячий, швидкий, сумний, тихий, добрий, блакитний; звук [l'] – гарний, малий, ніжний, світлий, слабкий, гарячий, швидкий, веселий, тихий, добрий, жовтий; звук [m'] – гарний, малий, ніжний, світлий, слабкий, гарячий, повільний, веселий, тихий, добрий, синій; звук [j] – поганий, великий, ніжний, світлий, слабкий, гарячий, повільний, сумний, тихий, добрий, зелений.

Отже, звуки характеризуються багатим фонетичним значенням, а також кольоровим забарвленням. Простір фонетичного значення співвідноситься з артикуляційною класифікацією звуків. Існує тісний зв'язок не лише між звуком та його значенням, але і між звуком та його кольоровою оболонкою. На основі психофоносемантичних інтерпретацій звуків можемо говорити про лінгвомовну картину, при створенні якої бере участь фонетичний (фонографічний, ширше – фоносемантичний) рівень, тобто елементи лінгвофоносфери здатні актуалізувати елементи мовної лінгвокартини.

Таким чином, психофоносемантика українських і польських соночних представляє універсальну (національну) лінгвокартину, яка є специфічною в кожній із мов, оскільки містить свій набір семантичних характеристик звука.

Перспективи подальшого студіювання заявленої проблеми вбачаємо у ґрунтовному дослідженні психофоносемантики українських і польських голосних, глухих і дзвінких приголосних звуків, оскільки фонетичні значення та кольорові асоціації звуків можна використовувати при психолінгвістичному аналізі слів, зокрема імен, речень, текстів.

Література

1. Войцева О. Польська мова: Навчальний посібник. Чернівці: ВД «Букрек», 2007. 384с.

2. Дружинець М. Л. Психофоносемантика та кольорові асоціації українських та польських сонорних звуків. *Міжкультурна комунікація: проблеми та перспективи*: зб. наук. праць / Відп. ред. М. Л. Дружинець. Одеса–Тирасполь, 2012. С. 167-174.
3. Левицький В. В. Символічні значення українських голосних і приголосних. *Мовознавство*. 1973. № 2. С. 36–49.
4. Левицький В. В. Чи існує універсальний звукосимволізм? *Мовознавство*. 1972. №1. С. 25–37.
5. Найдеш О. В. Явище фоносемантизму в сучасній німецькій мові (на матеріалі консонантних сполучень): дис.канд. філол.наук: 10.02.04. Чернівці, 2000. 215 с.
6. Українська мова. Енциклопедія / Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2000. 752 с.
7. Фаріон Ірина. Краса і сила: суспільно-креативна роль української мови в XI – середині XIX ст. Львів: Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2007. 168 с.

**THE PSYCHO-PHONO-SEMANTIC POTENTIAL OF SONORANTS
IN UKRAINIAN AND POLISH LANGUAGES
(an experimental study)**

Mariya Druzhynets

*Odesa National University named after I. I. Mechnikov;
65058, Odesa, French Boulevard, 24/26;
e-mail: mriiad68@gmail.com*

The article is dedicated to the current direction in linguistic science, which is the study of phonetic content and colourful associations of the Ukrainian and Polish resonant sounds.

*The **study aims** to establish the psycho-phono-semantics of Ukrainian and Polish sounds and to find out their specificity in a comparative aspect.*

*The **methods** used in our study are analysis and synthesis, induction and deduction, comparative, sociolinguistic and quantitative analysis, questionnaire, and free-associative and purposeful associative experiments. The research is based on the psychometric method of studying the symbolic meaning of speech sounds, the method of semantic differential by Charles Egerton Osgood.*

Based on experiments the coloured scale of the resonant sounds of the indicated languages is completely investigated. Their phonetic content and the noticeable connections between them are proven. Also, we confirmed the influence of the articulatory-acoustic features on the sounds. For example,

rough, sad, wicked, dark [p] coloured in black, but beautiful, merry, tender, loud, light, [л'] in yellow colour; good, kind, cheerful, gentle, fast, loud, weak, hot, small, light [n'] coloured in white; bad, big, gentle, strong, cold, fast, sad, loud, angry, light [r] – in black. The respondents identified Ukrainian sound [м] as beautiful, rude, strong, cold, slow, sad, quiet, evil, large, dark, red; [н'] as beautiful, small, tender, weak, hot, fast, cheerful, quiet, kind, light, violet; [р] as bad, rude, strong, hot, fast, sad, loud, angry, big, dark, black; [р '] as beautiful, kind, tender, strong, hot, fast, merry, loud, small, bright, blue; [л] as beautiful, great, kind, tender, fast, strong, merry, loud, cold, light, blue; [л '] as beautiful, tender, weak, hot, slow, cheerful, loud, angry, small, light, yellow; [є] as beautiful, kind, rude, strong, hot, fast, cheerful, quiet, light, white; [ÿ] as bad, rough, weak, cold, fast, sad, loud, good, small, dark, green. Respondents defined the Polish sound [m] as good, rough, strong, cold, fast, sad, loud, angry, big, dark, red; sound [n] as bad, kind, tender, light, weak, hot, slow, cheerful, quiet, small, brown; sound [r] as good, tender, hot, slow, cheerful, small, brown; sound [n'] as good, gentle, weak, hot, fast, loud, kind, cheerful, small, light, white; sound [r] as bad, gentle, strong, cold, fast, sad, loud, angry, big, light, black; sound [l] as good, kind, gentle, strong, hot, fast, sad, quiet, big, light, blue; sound [l'] as good, kind, gentle, weak, hot, fast, cheerful, quiet, small, light, yellow; sound [m'] as good, gentle, weak, hot, slow, cheerful, quiet, kind, small, light, blue; sound [j] as bad, gentle, weak, hot, slow, sad, quiet, kind, big, light, green.

The greatest number of characteristics coincides with sounds [н'], [n'] and the smallest for sounds [ÿ], [j] while comparing Ukrainian and Polish sonorants. Among the Ukrainian sonorants, most of the values coincide with the sounds [н] and [н'], [л] and [л'], [є] and [j]. Among Polish sonorants, most of the values coincide with the sounds [l] and [l']. The colours of Ukrainian and Polish sonorants are identical, except that Polish [n'] is white and Ukrainian [н'] is purple.

Ukrainian and Polish sonorants are characterized by rich phonetic values and a bright colour spectrum. Thus, based on psycho-phono-semantic interpretations of sounds, we can indicate a linguistic picture in which the phonetic (phonographic, or more broadly, phonosemantic) level is involved, i.e. elements of the linguistic phono-sphere can actualise elements of the linguistic picture. The psycho-phono-semantics of Ukrainian and Polish sonorants represent a universal (national) linguistic picture which is specific to each language, as it contains its own set of semantic characteristics of sound.

Keywords: *psyhofonosemantics, Ukrainian resonant sounds, Polish sonorous sounds, phonetic content, coloured scale of sounds, articulatory-acoustic features of sounds.*